

STEFAN WITOLD ALEXANDROWICZ¹, KAZIMIERZ BOGACZ¹

„ARKOZA KWACZALSKA“
 W PÓŁNOCNYM OBRZEŻENIU ROWU KRZESZOWICKIEGO²

„Kwaczała arkose“ in the northern border of Krzeszowice Graben

Na obszarze rozciągającym się między Trzebiną, Karniowicami i Filipowicami występują piaskowce arkozowe z nielicznymi wkładkami łupków, określane w literaturze geologicznej jako arkoza kwaczalska, piaskowce karniowickie i piaskowce filipowickie. W wyniku badań przeprowadzonych m.in. przez S. Siedleckiego i A. Siedlecką utwory te zostały uznane za jednowiekowe z piaskowcami arkozowymi odsłaniającymi się w okolicach Kwaczały i Zagórza (typowe stanowiska arkozy kwaczalskiej) i wraz z nimi zaliczone do stefanu. Zdaniem wymienionych autorów arkoza kwaczalska leży niezgodnie na różnych ogniwach stratygraficznych westfalu, a piaskowce karniowickie (filipowickie) są facjalną odmianą tej arkozy lub powstały w wyniku jej przerobienia. Część utworów określanych jako piaskowce karniowickie i filipowickie została następnie zaliczona do westfalu (S. Doktorowicz - Hrebniński), a obserwacje dokonane przez I. Lipiarskiego pozwoliły na bliższe sprecyzowanie ich wieku jako westfal A (odsłonięcia w Filipowicach) lub westfal B—C (odsłonięcia w okolicy Karniowic).

Badania nad pozycją geologiczną utworów opisywanych jako arkoza kwaczalska przeprowadzone zostały przez współautorów głównie w oparciu o wiercenia wykonane w okolicach Trzebini, Młoszowej i Karniowic. W poszczególnych profilach stwierdzono, że piaskowce arkozowe żółtawo-białe i czerwonaoszarze, zawierające cienkie i nieliczne wkłady czerwonych ilów, a występujące bezpośrednio pod osadami permskimi, przechodzą ku dołowi stopniowo w kompleks piaskowców i łupków z pokładami węgla, zaliczanych głównie do warstw łaziskich. Wkładowe ilów i ilów łupkowych przybierają przy tym barwy czerwonaoszarze i pstre i wykazują coraz wyraźniej zaznaczoną, łupkową teksturę. W czerwonych ilach znaleziono nieliczne szczątki flory, głównie apendiksy a także drobne fragmenty *Neuropteris* i *Pecopteris*. Piaskowce, które w górnej części profilów są kruche i niewyraźnie uławiczone, ku dołowi przechodzą w piaskowce dość twarde, średnio- i gruboławicowe; pojawia się w nich drobny, zwęglony detrytus roślinny. Oba wymienione utwory: „stropowy” — określane w odsłonięciach powierzchniowych jako arkoza kwaczalska i „podścielający” — reprezentujący kompleks piaskowcowo-łupkowy węglonośnych warstw westfalu, nie są oddzielone od siebie żadną powierzchnią nieciągłości lub nawet

¹ Kraków, al. Mickiewicza 30, Akademia Górniczo-Hutnicza.

² Referat wygłoszony dnia 7 kwietnia 1970 r. na posiedzeniu naukowym Oddziału Górnośląskiego PTG w Gliwicach.

erozyjnego rozmycia. Nasuwa się wniosek, że utwór „stropowy” powstał w wyniku zwietrzenia wychodni skał górnego karbonu.

Szczegółowa korelacja stratygraficzna zespołów ławic piaskowców arkozowych, łupków i pokładów węgla warstw orzeskich i łaziskich występujących między Trzebiną a Karniowicami wykazuje, że dolna granica zmian wywołanych wietrzeniem przebiega skośnie do poziomów stratygraficznych. W strefie zwietrzałej pokłady węgla zanikają zupełnie, a ich przypuszczalne pierwotne położenie wykazują wkładki czerwonych łupków ze szczątkami flory. Jedną z takich wkładek z ławicą tonsteinu, odpowiadającą pokładowi 214 z dolnej części warstw łaziskich, została opisana przez I. Lipiarskiego z Jarów Dulowskich koło Karniowic.

W wyniku przeprowadzonych obserwacji można wyrazić pogląd, że omawiane piaskowce arkozowe opisywane jako arkoza kwaczalska oraz piaskowce karniowickie i filipowickie nie stanowią indywidualnej formacji osadowej, ułożonej niezgodnie na różnych ogniwach westfalu. Reprezentują one natomiast regolit powstały w wyniku głębokiego zwietrzenia piaskowców i łupków warstw orzeskich i łaziskich (ew. również libiązkich) już po ich sfałdowaniu. W związku z tym nie jest uzasadnione wyróżnianie arkozy kwaczalskiej oraz piaskowców karniowickich i filipowickich na obszarze ciągnącym się między Trzebiną, Karniowicami i Filipowicami. Nie ma również żadnych dowodów na obecność osadów stefanu w północnym obrzeżeniu rowu krzeszowickiego. Pozycja geologiczna arkozy kwaczalskiej w jej profilu stratotypowym będzie przedmiotem osobnej analizy.

*Akademia Górniczo-Hutnicza
Instytut Geologii Regionalnej i Złóż Węgla
Kraków*